

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Надя Георгиева Бояджиева, професор 3.6. Право, „Международно право и международни отношения“, Доктор на юридическите науки по „Международно право и международни отношения“

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ на тема: „Защита на лицата, които подават сигнали за нарушения в правото на Европейския съюз и Полша“ (Protection of Whistleblowers in the European Union and Poland) за придобиване на научна степен „доктор на науките“ в: Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.6. "Право"
С автор: Д-р ЛУЦИЯ КОБРОН-ГАЗЬОРОВСКА

1. Кратко представяне на процедурата

Със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ № 930 от 09.12.2024 г. съм включена в състава на Научно жури за защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ на д-р Луция Коброн-Газьоровска по професионално направление 3.6 „Право“. Темата на изследването е формулирана по следния начин: „*Защита на лицата, които подават сигнали за нарушения в правото на Европейския съюз и Полша*“ (Protection of Whistleblowers in the European Union and Poland).

С решение на първото заседание на Научното жури, което бе проведено на 17.12.2024 г., ми бе възложено да изготвя рецензия. В изпълнение на Заповедта на Ректора на ВСУ и на решението от първото заседание на Научното жури, като се ръководя и спазвам изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагането му (ППЗРАСРБ) и Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ и научна степен „доктор на науките“ на ВСУ «Черноризец Храбър», предоставям в тази рецензия своето мотивирано становище относно дисертационния труд на д-р ЛУЦИЯ КОБРОН-ГАЗЬОРОВСКА.

Дисертационното изследване и административните документи за оценка са представени на английски език /биография европейски формат, справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на научната степен „доктор на науките“; автореферат - представен на български език. Кандидатът е представила Таблица 1 и Таблица 2, която съдържа подробна справка, съдържаща данни за научната продукция на кандидата. Справката удостоверява, че са изпълнени минималните изисквани точки по групи показатели за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в Област 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.6. Право, по група показатели, както следва: В група показатели „А“ – Показател 1. Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ – 50 точки /неправилно в Таблица 2 са посочени 150 точки – допускам, че това е неволна техническа грешка/; „Б“ – е посочена Показател 2 . Дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ – 100 точки; „Г“ – Сума от показателите от 4 до 10: при изискуеми минимален брой 100 точки кандидатът е посочил данни за научни публикации, които далеч надхвърлят по брой точки изискуемия минимум; в група показател „Д“ /показатели от 11 до 13/ са посочени 47 броя цитирания на трудове на кандидата /съдържащи се в рецензии в реферирани и индексирани в световни бази данни издания, в монографии, в колективни томове и др./, което надхвърля изискуемите 100 точки в тази група и е достатъчна илюстрация за възпроизводството и ползата на академичните трудове за научните изследвания.

Всички цитирани публикации са публикувани в престижни академични издания. Приложената справка за научни трудове и цитирания /в обем от 40 стр./ ми дава основание да приема, че представената научна продукция съответства на минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ и отговаря на академичните критерии за придобиване на научната степен „доктор на науките“.

2. Кратко представяне на кандидата

Кандидатът д-р Коброн-Газьоровска представя подробна творческа биография, от която е видно, че тя е магистър по право /2013 г./ след защита на магистърска теза по проблемите на свободата на придвижване на работниците в Европейския съюз /2012 г./ във факултета по Право и администрация на Ягелонския университет в гр. Краков. През 2015 г. тя получава степента „доктор“ по право след защита на дисертация, посветена на свободата на сдружаване на социалните партньори в трудовото право в същия университет. Тя е практикуващ юрист и асистент в Университета „комисия за национално образование“ в гр. Краков. В биографията са посочени изчерпателно различни видове дейности, които е изпълнявала – в качеството на практикуващ юрист и лектор в различни форуми и теми, свързани с дисертацията; членство в престижни международни и национални професионални организации, участие в международни проекти, множество специализации в чужбина с цел изследвания по темата на дисертацията, експертен и практически опит, участие в редакционни колегии и др. свидетелстват за богатата научна и практическа дейност на кандидата, както и за трайния интерес към изследваната тематика и свързани с нея проблеми в различни правни сфери.

3. Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност и значимост на проблема

Избраният за изследване проблем в дисертационния труд е актуален и дисертабилен. В увода са посочени аргументите, от които се е ръководила д-р Коброн-Газьоровска при избора на темата; изтъкната е актуалността, важността за правната наука в ЕС. Посочена е необходимостта от надграждане на съществуващата литература и изчистване на понятийния апарат, концептуализирането на определението за сигнализиране на нередности и др.

Темата за подаването на сигнали за нередност е изследвана от различен дискурс. Важността на проблема произтича и от разсъжденията на автора дали подаването на сигнали за нередност ще бъде „преобладаващо средство за решаване на проблеми“, които са свързани с интересите на държавите от ЕС и засягат въпросите на националната сигурност. Въпросът за подаването на сигнали е поставен и в контекста на трудовото право, като институт „който внася сериозни промени между работника/служителя и работодателя“ /стр.3 от автореферата/. В дисертацията са формулирани основни задачи и специфични изследователски хипотези, които са верифицирани от автора. Темата е свързана с представянето на моделите за подаване на сигнали за нередности в ЕС и в Полша. Задълбочено и всестранно е разгледана Директива (ЕС) 2019/1937 на Европейския парламент и на Съвета от 23.10.2019 г. относно защитата на лицата, които подават сигнали за нередности в ЕС.¹ Обоснована е обществената значимост и практическа насоченост на изследването, приложната стойност както за Полша, така и за всички държави от ЕС.

Структурата на дисертацията се състои от: увод, четири глави, резюме /което по същество е „заключение“/, библиография, списък на използвани съкращения, в общ обем 312 страници. Всяка глава има няколко раздела, които са свързани тематично, и съдържа изводи и заключения. Използваните източници и литература са на полски и на английски езици. Привлечени са голям брой изследвания /монографии, колективни трудове и научни студии и статии, но също така са използвани международни правни актове, полски актове, решения на полски съдилища, на Европейския съд по правата на човека и на американски щатски и федерални съдилища.

Авторът използва *подходящи методи (изброени изрично на стр. 29-30 от дисертацията) и методика на изследването*, за да изпълни основната

¹ Directive (EU) 2019/1937 of the European Parliament and the Council on the protection of whistleblowers.

цел и конкретните задачи в отделните глави. Използвани са методи, характерни за юридическата наука, но и други, присъщи на социалните и хуманитарните науки. Подкрепям авторовия избор на методи и начина, по който са използвани. Четирите глави, които съставят изложението, са логически свързани. Първата и втората глава имат по-скоро въвеждащ характер, третата и четвъртата глава съдържат интересни и важни теоретически и практически приноси.

Прави добро впечатление, че в изложението на дисертацията, както и в автореферата, авторът показва своето лично мнение по дискутираните въпроси, като изразява категорично подкрепата си към определени тези и схващания, изразени от други учени или институции, или аргументирано ги отхвърля. Тази ангажираност присъства навсякъде в текста и тя е *свидетелство за авторовото участие за получаването на приносите в труда и свързаните с него публикации.*

Авторефератът е в обем от 48 страници и отговаря на изискванията. Той е представен на български език. Авторефератът отразява правилно и коректно структурата на дисертацията; основните цели и най-важните изводи на автора. Авторефератът съдържа информация за теоретичните приноси, методологическите приноси и практическите приноси на дисертацията /стр.43-стр.45/. Той също така включва и списък на публикации, които са свързани с дисертацията – общо са посочени 26 научни публикации /стр.45-47/.

4. По-важни приноси в дисертационния труд:

Още в началото следва да посоча, че *приемам научните и теоретичните приноси, които са посочени от самия автор.* Ограниченията за обема на рецензията не ми позволяват да разглеждам подробно на съдържанието на отделните глави на дисертацията. Поради това тук ще дам обща оценка на някои от приносите.

1. Смятам, че изборът на тема заслужава поощрение. Формулирана по този начин, темата е не само актуална, интересна, но сложна за изследване. Тя е значима за развитието на правните изследвания не само в рамките на полската правна доктрина, но изобщо за развитието на научните изследвания и юридическа наука в рамките на ЕС и в отделните държави-членки в условията на съвременната динамична среда.
2. Дисертационното изследване представлява цялостно, добре структурирано, основано на надеждни и важни източници самостоятелно и оригинално изследване на проблема за правната защита на лицата, които подават сигнали за нарушения в правото на Европейския съюз и Полша, което запълва празнина в съществуващата правна литература.
3. Положителен акцент представлява анализа на литературата относно определението и действието на сигнализиране за нередности в САЩ и в Европа, дефиницията на проблема в литературата и направените изводи относно липсата на единодушно правно определение на този термин /глава първа/.
4. Принос представлява анализът на националната съдебна практика, на практиката на Европейския съд по правата на човека и на избраната щатска и федерална съдебна практика в САЩ.
5. Интересен подход е съпоставянето на „феномена“ whistleblowing /както е окачествен от автора/ в полското правно и доктринално пространство и като цяло в ЕС и на вече утвърдената традиция на защита на «етичните доносници» в държави като САЩ /направен във втора глава/.
6. Принос представлява анализът на модела сигнализиране за нередности, представен от Европейския съюз, анализиранието на законодателните процеси на равнище ЕС, довели до приемането на директиви, както и изучаването на обхвата на тяхната защита. /в трета глава/.

7. Практико-приложен принос представлява предложени модел за защита на сигналистите в ЕС – според автора той може да доведе до правни решения за „насърчаване на фирмите да спазват изискванията за прозрачност в публичния и в частния сектор по трудови въпроси. Изследването на проблема за сигналите за нередности в Полша е изградено на стабилна основа. Представен е задълбочен анализ на правната рамка в Полша и различните начини, по които Директивата на ЕС за защита на лицата, подаващи сигнали за нередности /наричана Директива за защита на сигналистите/ допринася за създаване на „полския модел за сигнализиране на нередности“ и неговите специфики. /четвърта глава/.

8. Практико-приложен характер има изследването на „полския модел“ и използването му от автора, за да „хвърли“ по-широка светлина върху практиките в ЕС; влиянието на полския модел върху и други страни от ЕС, които не са разработили правни инструменти за справяне с този проблем. /в четвърта глава/.

5. Критични оценки, забележки и препоръки

Технически бележки:

- 1.Номерата на страниците, посочени в съдържанието, нямат връзка с действителната номерация на страниците на дисертацията. Номерата на страниците в Съдържанието трябва да бъдат поправени или премахнати.
- 2.Авторът по поставя библиографията си в началото на дисертацията. Както в научните, така и в популярните публикации е приета практика библиографията винаги да се поставя в края.

Бележки по отношение на източниците.

Както бе посочено, авторът използва впечатляващ набор от подходящи източници. Въпреки че източниците ѝ са само на английски и полски език (което означава, че тя пропуска много източници на немски език), тя е използвала повечето важни източници. Въпреки това, един от основните пропуски в използваните от нея източници са важните документи, включени като приложения в американското издание на обвинителния акт срещу Едуард Сноудън. Наред с много други неща, тези документи навеждат на мисълта, че Сноудън е бил компрометиран от руската Служба за външно разузнаване през 2012 г. или в началото на 2013 г.

Бележки по отношение на съдържанието.

- 1.Що се отнася до втората глава на дисертацията, въпросът в САЩ е много по-сложен, отколкото посочва Коброн-Газьоровска. Когато обсъжда Съединените щати, тя се позовава на някои федерални защити, но не разглежда щатските и местните защити, много от които са по-обширни. Федералното ниво е важно, но то никога не е било основното ниво на политиката по отношение на лицата, подаващи сигнали за нарушения.
2. Също така е много странно, че авторът не споменава програмите на федералните и щатските служби за защита на свидетелите. Тези програми често са били от решаващо значение за защитата на онези, които разкриват нередности, най-вече в частния сектор (включително профсъюзи и организирани престъпни групи), но понякога и престъпления в публичния сектор.
- 3.Приемам констатацията на автора, че Съединените щати имат дълга традиция да защитават информаторите и да хвалят някои от тях, но отношението към тях варира. Съществува дълга традиция на унизително отношение към лицата, подаващи сигнали за нередности, отразена в такива термини като "доносник", "плъх", "гълъб", "столетник",

"дребнав" и "доносник" и други подобни (на английски език това са термини като "snitch," "rat," "stool-pigeon," "stoolie," "fink," "tattle-tale" и подобни). Това двойствено, противоречиво отношение към информаторите – похвалата за едни и пренебрегването на други – е важна тема в популярната култура, като например класическите филми. Целият феномен на доносничеството е много често срещана тема в холивудските филми, което е важно, тъй като влияе върху това как биват възприемани лицата, подаващи сигнали за нередности, от страна на обществото и елита. В някои случаи (напр. "На брега на морето", "Форт Апаш в Бронкс") информаторите са представени благоприятно, докато в други филми (напр. "Ухание на жена") те са представени неблагоприятно.

4. Друга бележка по отношение на съдържанието, е свързана с позоваването на случая Едуард Сноудън. Бих препоръчала на автора да не се ангажира с обсъждането на Сноудън, но ако предпочита да запази изучаването на този случай, трябва да направи много по-обстойно проучване. През последните 10-12 години се появиха множество доказателства, че той е бил компрометиран от Службата за външно разузнаване на Руската федерация много преди да направи разкритията си. Все още не е известно кога точно е станало компрометирането, но ако то действително се е случило, това поставя различен прочит върху мотивите на Сноудън. Независимо от възможния компромат срещу Сноудън, факт е, че той безотговорно разкри голямо количество информация, която няма нищо общо с предполагаемото незаконно вътрешно наблюдение. Вместо това, по-голямата част от разкритото от него са изключително важни техники за събиране на външно разузнаване, използвани от Агенцията за национална сигурност на САЩ и ЦРУ. Той твърди, че единственият му мотив е да разкрие незаконното според него вътрешно наблюдение, но повечето от публикуваните документи

нямат нищо общо с това. Препоръчвам на авторката да избегне обсъждането на Сноудън и вместо това да се съсредоточи върху някой, който очевидно е бил информатор (като Франк Серпико например).

Посочените критични бележки и препоръки не намаляват качеството на труда и приносите в него и имат пожелателен характер. Препоръчвам на автора да продължи научните си изследвания и да ги предложи по подходящ начин на вниманието на по-широка аудитория.

6. Заключение

Предложеният за рецензиране дисертационен труд на д-р ЛУЦИЯ КОБРОН-ГАЗЬОРОВСКА съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в правната наука. Теоретичните и практико-приложните приноси на рецензираните материали са на високо академично равнище. Те отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за приложението на ЗРАСРБ и на Наредба № 12 за придобиване на образователна и научна степен „доктор” и научна степен „доктор на науките” на ВСУ «Черноризец Храбър».

На основание на гореизложеното, давам своята положителна оценка за проведеното научно изследване. Гласувам „положително“ и предлагам да се присъди научната степен „доктор на науките“ в област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Международно право и международни отношения“ на д-р ЛУЦИЯ КОБРОН-ГАЗЬОРОВСКА.

Гр. София, 31 януари 2025 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Проф. д.ю.н. Надя Георгиева Бояджиева)